

פעילות האדגונים החברתיים בישדאל במלחמת חרבות ברזל

מיכל אלמוג-בר, רון ברקאי, ברקת שונים הלוי

פברואר, 2024

**מנהיגות
אזרחית**

ארגון הגג של המגזר השלישי

האוניברסיטה העברית בירושלים

המרכז לחקר החברה האזרחית והפילנתרופיה בישראל

מיסודו של ג'וינט ישראל והאוניברסיטה העברית

ביה"ס לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית ע"ש פאול ברוואלד

אירועי השביעי באוקטובר 2023 והמלחמה שפרצה בעקבותיהם הציבו בפני החברה הישראלית אתגרים מורכבים. ההתמודדות עם הפגיעות הקשות באזרחים ובחיילים בשבת השחורה ובחודשי המלחמה, עם תלאות החטופים ובני משפחותיהם, עם המצוקות של מאות אלפי המפונים, עם קשייהן של המשפחות השכולות והפצועים, עם צרכים מתגברים של אוכלוסיות מוחלשות, ועם הצורך בבנייה מחדש של הקהילות שנפגעו – כל אלו חייבו טיפול בצרכים רבים מאוד תוך זמן קצר ביותר וללא הכנה מוקדמת. ניכר כי הספקת מענים ראויים לצרכים הללו תהיה מנת חלקה של הארגונים החברתיים בהמשך תקופת הלחימה וגם לתקופה ניכרת אחרי שהלחימה תסתיים.

מבט על החברה האזרחית במלחמה מצביע על התגייסותם המהירה והמרשימה של גורמים שונים בחברה האזרחית בישראל. לארגוני החברה האזרחית יש תפקיד משמעותי בסיוע לאוכלוסייה בחירום כאשר נדרשת הירתמות חברתית מהירה והספקת פתרונות דחופים. יכולת ההתארגנות המהירה ללא כבלים ביורוקרטיים, תוך הישענות על תשומות התנדבותיות ותרומות מאפשרת הספקת מענים מהירים מאשר אלו של גורמי המדינה והשוק החופשי (Smith, 1983)¹ בישראל כ- 27,000 ארגונים ללא כוונות רווח פעילים² (מתוכם כ- 14,500 ארגונים בעלי אישור ניהול). אלפי ארגונים מספקים שירותים חברתיים ומאות מספקים שירותים במיקור חוץ עבור הממשלה.

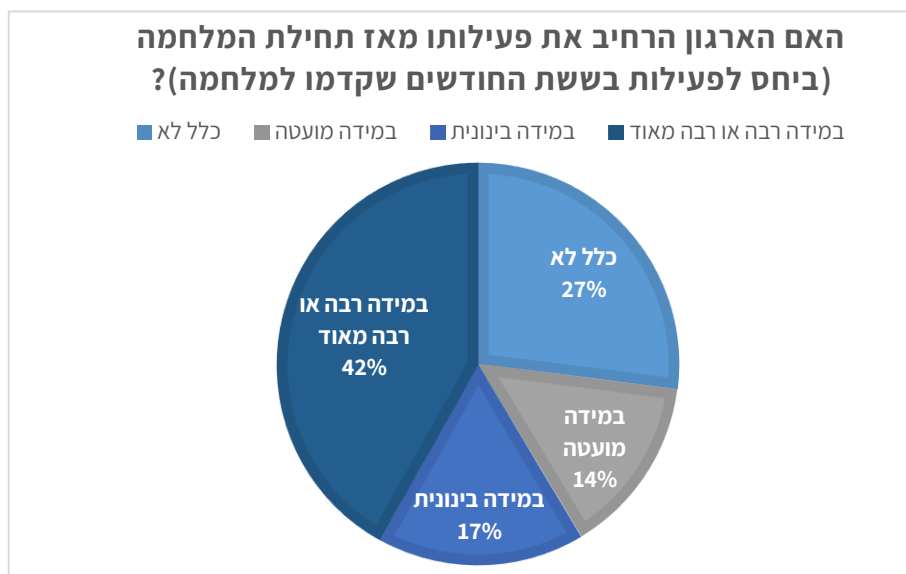
בנוסף לארגונים הפועלים בתחומי החירום (למשל, שירותי תמיכה רגשית בטלפון; ארגוני חילוץ והצלה רפואית) המורגלים בהספקת שירותים במצבי לחימה וחירום, ארגונים רבים המספקים שירותים חברתיים המשיכו בהספקת שירותים לאוכלוסיות מוחלשות במלחמה ונאלצו להתמודד עם צרכים רבים ושונים שעלו בעקבות המלחמה. לאור הפעילות הנרחבת של ארגונים חברתיים מתחילת המלחמה, ביקשנו לאסוף מידע עדכני על פעילות הארגונים החברתיים והאתגרים שעמן הם מתמודדות. לשרון כך ערכנו סקר אשר עסק בהיבטים ובממדים שונים של פעילות הארגונים החברתיים במלחמה, לרבות הרחבת הפעילות, הביקוש לשירותים, אתגרים שונים בפעילות, ממשקי שיתוף פעולה ותמיכה, ועוד. הסקר הופץ לעמותות ולחברות לתועלת הציבור הרשומים ופועלים בישראל, באמצעות גיידסטאר ישראל – רשות התאגידיים במשרד המשפטים, באמצעות רשימת התפוצה של מנהיגות אזרחית, המועצה הישראלית להתנדבות, וארגוני גג ותשתית נוספים. הסקר הופץ ב-15.12.2023. ויועד למנהלים בארגונים. ענו עליו בסה"כ 251 משיבים נציגי ארגונים שונים. פרופיל הארגונים המשיבים כלל ארגונים הפועלים בתחומים חברתיים בהגדרתם הרחבה: הספקת שירותים חברתיים לאוכלוסיות שונות; ארגוני סיוע בחירום; בריאות הנפש; שירותים רפואיים; שירותי חינוך; שירותים בתחום הקהילה, התרבות והספורט.

¹ Smith, D. H. (1983). The Impact of the Voluntary Sector on Society. In: O'Connell, B. (ed.). *America's Voluntary Spirit* New York: The foundation Center, 331-344.

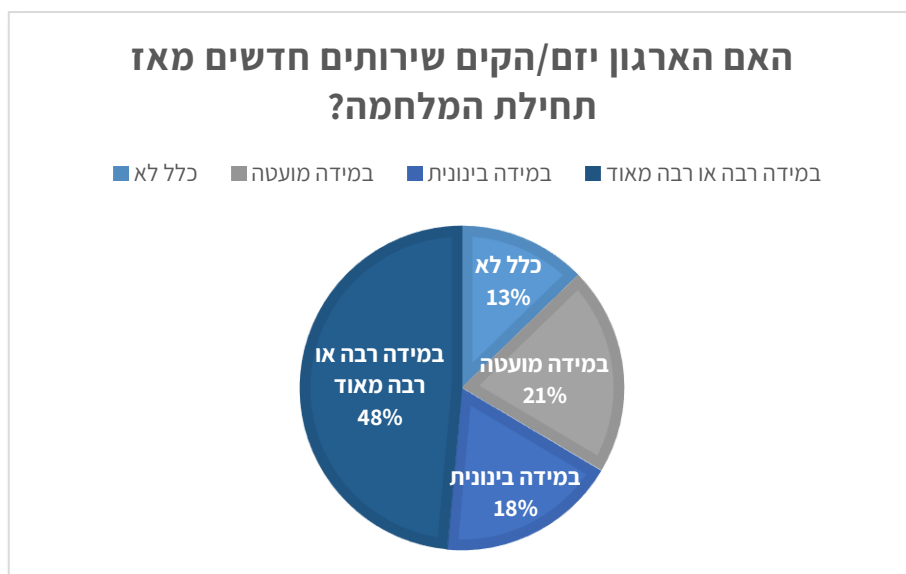
² הגישו דוחות ב-3 השנים האחרונות

חלק ו: הדחבת הפעילות והשירותים

החלק הראשון של הסקר עסק בהיבטים שונים הנוגעים להיקף הפעילות של העמותות, הקמה של שירותים חדשים, ביקוש לשירותים והרחבה של השירותים, קהלי היעד וקהל הלקוחות בעקבות המלחמה. הממצאים מצביעים על התרחבות ניכרת ומשמעותית של פעילות העמותות בתקופת המלחמה הבאה לידי ביטוי בהיבטים שונים. רוב משמעותי של הארגונים דיווח על הרחבת פעילות הארגון בתקופת המלחמה (73%). יותר מחצי מהארגונים שהעידו כי הרחיבו את פעילותם, דיווחו כי עשו זאת במידה רבה או רבה מאד. ממצאים אלה מעידים כי חלק ניכר מהארגונים נדרש להרחיב את פעילותם בתקופת המלחמה. לשם השוואה בסקר שערכנו כשנתיים מפרוץ משבר הקורונה³, 55% מהארגונים דיווחו על הרחבת שירותי הארגון.

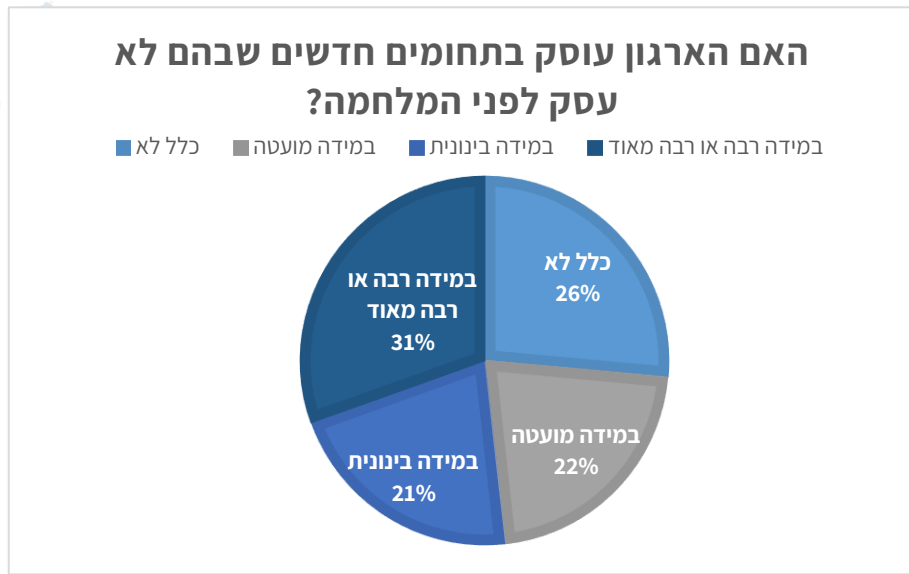

87% מהארגונים דיווחו כי הקימו שירותים חדשים מתחילת המלחמה. כמעט חצי מהם עשו זאת במידה רבה או רבה מאד. אף שלא שאלנו על מספר השירותים החדשים שהוקמו, יש לשער שמדובר במספר גדול של שירותים ותוכניות חדשות שהארגונים יזמו בתקופה זו.

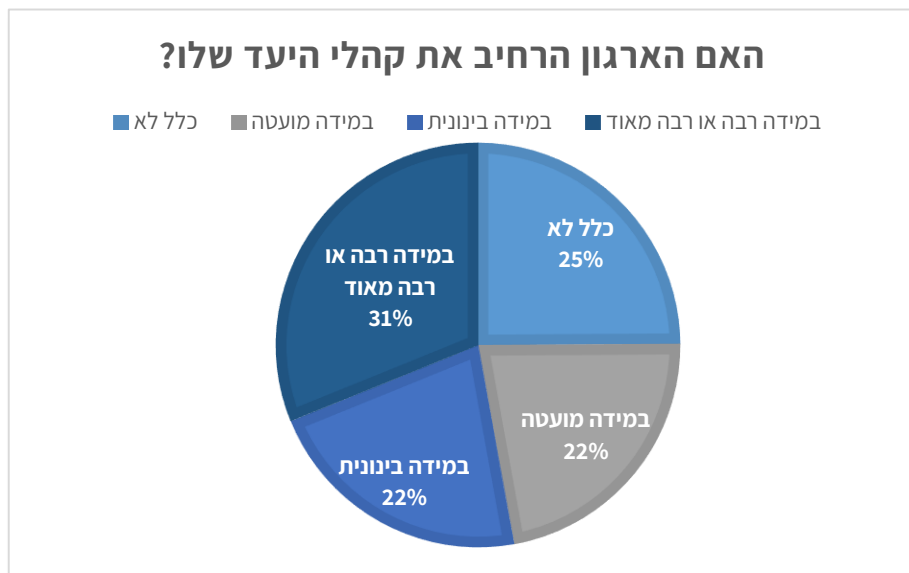

³ מתוך סקר של מנהיגות אזרחית והמכון לחקר החברה האזרחית והפילנתרופיה, האוניברסיטה העברית. הסקר נערך בפברואר 2022, בקרב 200 עמותות וחברות לתועלת הציבור.

75% מהארגונים העידו כי הם עוסקים בפעילותם בתחומים חדשים בהם לא עסקו לפני המלחמה. יותר מחצי מהארגונים עושים זאת במידה בינונית ומעלה. ממצא זה מעיד על התרחבות משמעותית של פעילות הארגונים לתחומי עשייה חדשים.

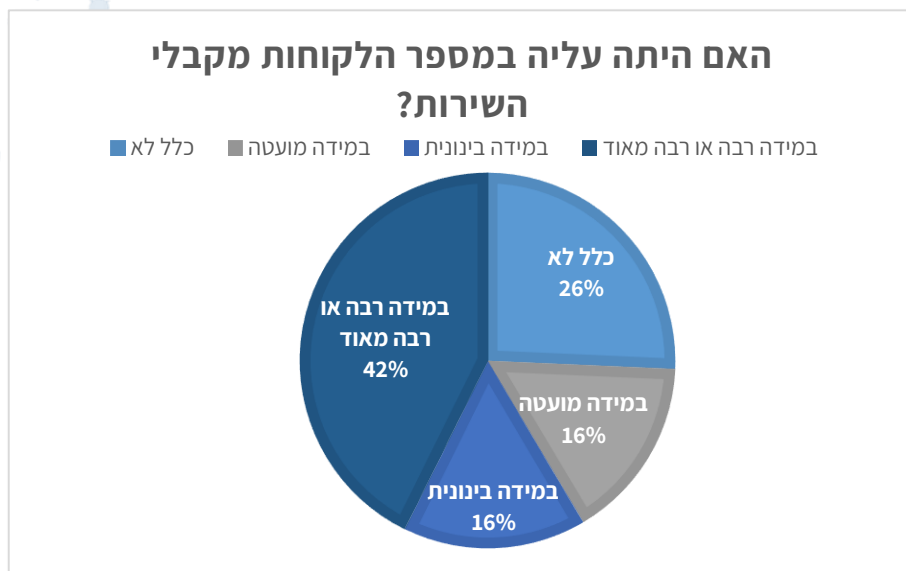
באופן דומה, 75% מהארגונים דיווחו כי הרחיבו את קהלי היעד של הארגון. יותר מחצי מהם עשו זאת באופן משמעותי, כלומר במידה בינונית ומעלה. ממצא זה מהווה עדות נוספת להרחבה ולגידול בהיקפי הפעילות של הארגונים החברתיים במלחמה. לשם השוואה בסקר שערכנו בקרב ארגונים חברתיים כשנתיים מפרוץ משבר הקרונה בישראל⁴, 15% מהארגונים דיווחו על הרחבת קהלי היעד של הארגון.

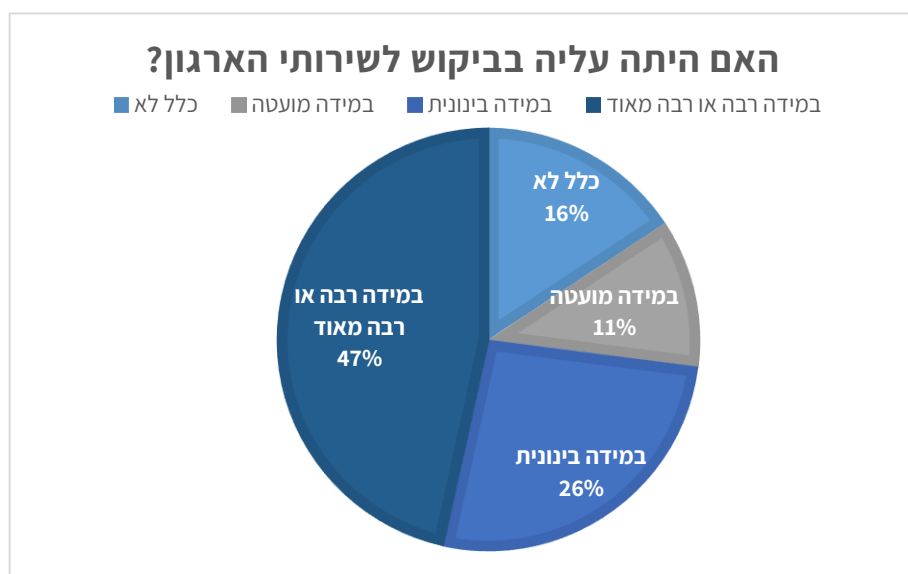
74% מהארגונים העידו כי מתחילת המלחמה חלה עליה במספר הלקוחות מקבלי השירות מהארגון. גם כאן, כמעט 60% (58%) דיווחו על עליה במידה בינונית ומעלה. ממצא זה מעיד על עליה משמעותית במספר מקבלי השירות מהארגונים החברתיים בישראל בתקופת המלחמה. לשם השוואה בסקר שערכנו בקרב ארגונים חברתיים כשנתיים מפרוץ

⁴ מתוך סקר של מנהיגות אזרחית והמכון לחקר החברה האזרחית והפילנתרופיה, האוניברסיטה העברית. הסקר נערך בפברואר 2022, בקרב 200 עמותות וחברות לתועלת הציבור.

משבר הקרונה בישראל⁵, 52% מהארגונים דיווחו על עלייה במספר המוטבים בעקבות המשבר.

בהמשך לגידול במספר הלקוחות, 84% מהארגונים דיווחו על עליה בביקוש לשירותי הארגון. כשני שלישים מהארגונים דיווחו על עלייה משמעותית (במידה בינונית ומעלה) בביקוש לשירותי הארגון. את העלייה ניתן להסביר באמצעות הרחבה בצרכים החברתיים בזמן מלחמה והתוספות אוכלוסיות נוספות למעגל מקבלי השירותים החברתיים.

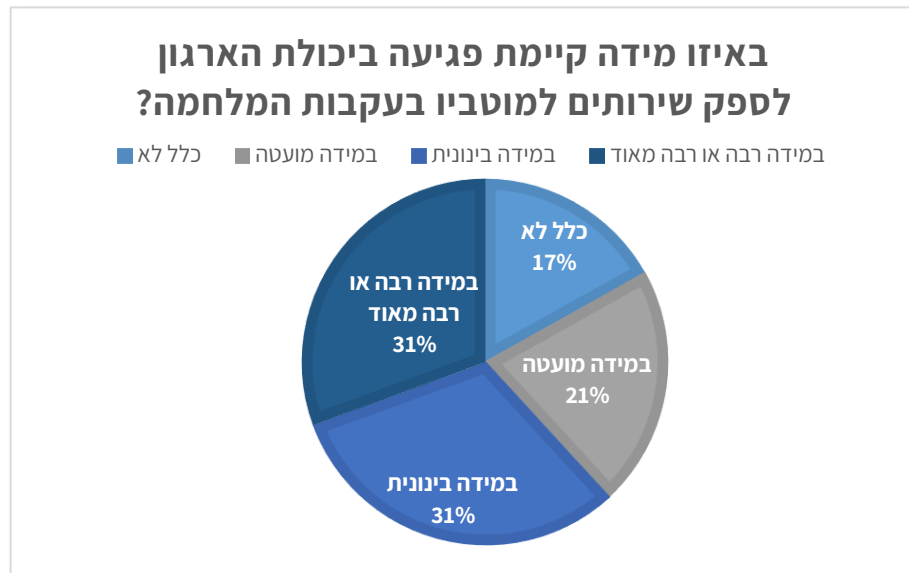

לסיכום חלק זה, מהמצאים עולה התרחבות משמעותית בפעילות הארגונים החברתיים מאז תחילת המלחמה, הכוללת הרחבה של השירותים, פיתוח שירותים בתחומים חדשים, עליה במספר הלקוחות מקבלי השירותים, גידול בביקוש לשירותי הארגונים, והרחבת קהלי היעד של הארגונים. למשל, עמותות פתחו שירותים וקווי סיוע המיועדים לאזרחים באזורי המלחמה או לאוכלוסיות מוחלשות כמו קשישים או אנשים עם מוגבלות וחולי. עמותות אחרות פתחו שירותים המיועדים לסיוע ביורוקרטי מול הרשויות ומיצוי זכויות.

⁵ מתוך סקר של מנהיגות אזרחית והמכון לחקר החברה האזרחית והפילנתרופיה, האוניברסיטה העברית. הסקר נערך בפברואר 2022, בקרב 200 עמותות וחברות לתועלת הציבור.

חלק 2: פגיעות וחסדים בתפקוד הארגונים

החלק השני של הסקר עסק בממדים שונים של תפקוד הארגונים במלחמה. 83% מהארגונים דיווחו על פגיעה ביכולת הארגון לספק שירותים למוטבים בעקבות המלחמה. 62% דיווחו על פגיעה משמעותית (בינונית ומעלה). לשם השוואה, בסקר שערכנו בקרב ארגונים חברתיים כשנתיים מפרוץ משבר הקורונה בישראל⁶, 36% מהארגונים דיווחו על פגיעה ביכולת הארגון לספק שירותים לאוכלוסיית היעד שלו בעקבות המשבר.

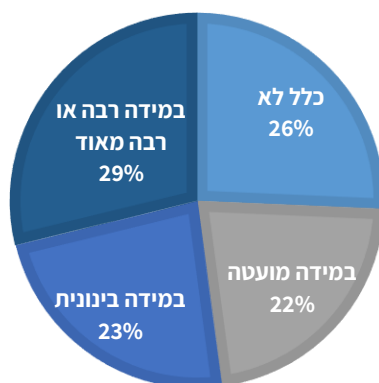

74% מהארגונים דיווחו על פגיעה בכח האדם בארגון עקב יציאת עובדים ו/או בני-זוגם למילואים. עבור כחצי מהארגונים (52%) מדובר היה בפגיעה משמעותית (בינונית ומעלה) ועבור כשליש מהארגונים מדובר היה בפגיעה במידה רבה או רבה מאד. ממצא זה מצביע על חסרי כח האדם בארגונים החברתיים עקב היציאה לשירות מילואים במלחמה ועל הפגיעה התפקודית בארגונים הנלווית לכך. חשוב לציין שמגזר הארגונים החברתיים מתאפיין בכח אדם צעיר יחסית (כך ויוגב-קרן, 2015)⁷, דבר אשר מסביר את הפגיעה הרחבה בכח האדם בארגונים עקב יציאה למילואים של העובדים או בני זוגם. לשם השוואה, בסקר שערכנו בקרב ארגונים חברתיים כשנתיים מפרוץ משבר הקורונה בישראל⁸, 36% מהארגונים דיווחו על קשיים הנוגעים למשאב האנושי השכיר בארגון בתקופת המשבר. אף כי קשה להשוות בין תקופת משבר הקורונה שארכה יותר משנה, לבין המלחמה שהחלה לפני חמישה חודשים, ניכר כי הפגיעה והקשיים בפעילות הארגונים הם משמעותיים וקשים גם ביחס למה שחוו משבר הקורונה.

⁶ מתוך סקר של מנהיגות אזרחית והמכון לחקר החברה האזרחית והפילנתרופיה, האוניברסיטה העברית. הסקר נערך בפברואר 2022, בקרב 200 עמותות וחברות לתועלת הציבור.
⁷ כץ, ח. ויוגב-קרן, ה. (2015). עבודה באי-נחת: אי יציבות תעסוקתית, עבודה חלקית וזמנית ושכר נמוך במגזר השלישי בישראל. ביטחון סוציאלי 98, 15-37.
⁸ מתוך סקר של מנהיגות אזרחית והמכון לחקר החברה האזרחית והפילנתרופיה, האוניברסיטה העברית. הסקר נערך בפברואר 2022, בקרב 200 עמותות וחברות לתועלת הציבור.

האם היתה פגיעה בכח האדם בארגון עקב יציאת עובדים, או בני-זוגם למילואים?

■ במידה רבה או רבה מאוד ■ במידה בינונית ■ במידה מועטה ■ כלל לא

בשבועות הראשונים למלחמה רבים מהארגונים העבירו עובדים לעבודה מרחוק עקב המצב והיעדר מסגרות חינוך. כשליש מהארגונים (27%) דיווחו על פגיעה בתפקוד הארגון עקב מעבר עובדים לעבודה מרחוק. כך, מדובר בפגיעה מינורית יחסית בתפקוד הארגון. ניתן לשער שבעקבות משבר הקורונה, הארגונים החברתיים היו מוכנים יותר למעבר לעבודה מרחוק.

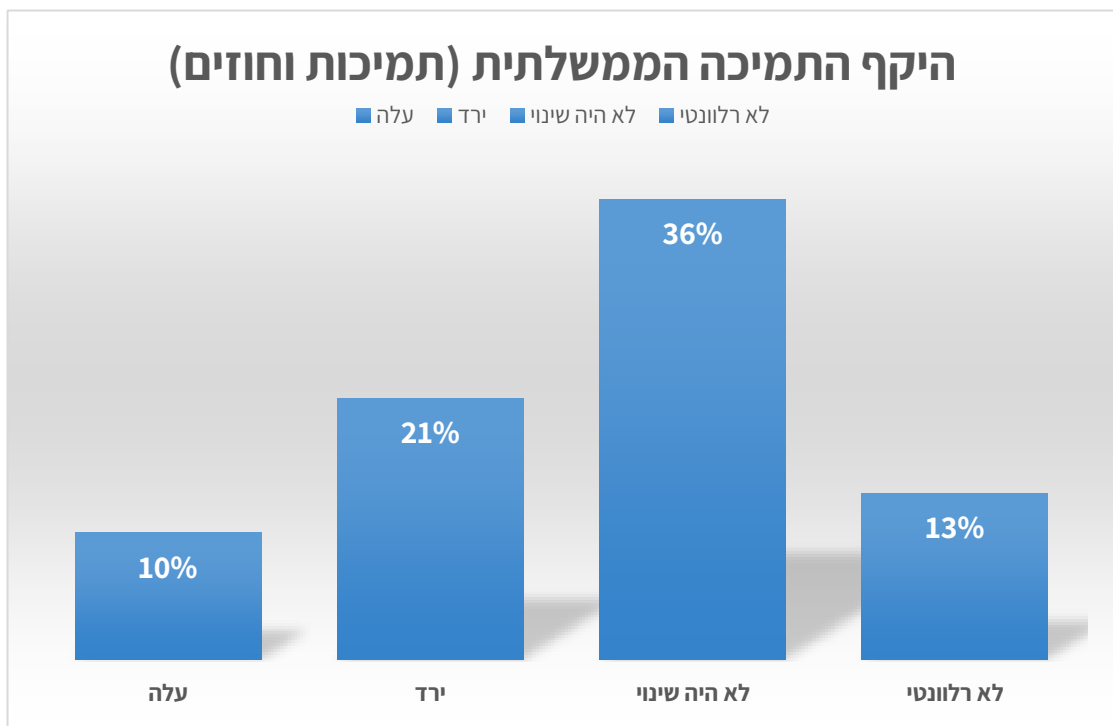
האם היתה פגיעה בארגון עקב מעבר עובדים לעבודה מרחוק?

■ במידה רבה או רבה מאוד ■ במידה בינונית ■ במידה מועטה ■ כלל לא

חלק 3: משאבי הארגונים במלחמה

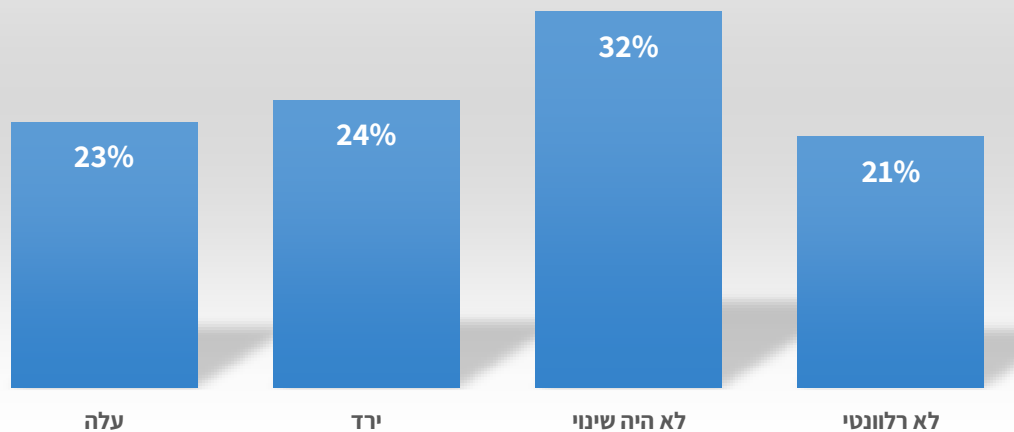
חלק אחר בסקר התייחס למשאבים שעמדו לרשות הארגונים בתקופת המלחמה. מעט יותר משליש מהארגונים (36%) ציינו כי לא היה שינוי בהיקף התמיכה הממשלתית שקיבלו בתקופת המלחמה. 21% מהארגונים דיווחו על ירידה בתמיכה הממשלתית בזמן המלחמה ו-10% על עליה בתמיכה הממשלתית. התמונה המצטיירת היא, שעל רקע ההתרחבות הניכרת של פעילות הארגונים החברתיים, השירותים החדשים שסיפקו, העלייה בביקוש לשירותים והגידול במספר הלקוחות, עבור מרבית הארגונים לא היה שינוי משמעותי בתמיכה הממשלתית שקיבלו. יתר על כן, לכחמישית מהארגונים הצטמצמה תמיכה זו במהלך המלחמה. כך, ניתן לומר שההתרחבות הניכרת של פעילות הארגונים החברתיים התקיימה כמעט ללא תמיכה כספית משמעותית מהממשלה.

כרבע מהארגונים (24%) דיווחו על ירידה בתמיכה מהפילנתרופיה הישראלית (קרנות ותורמים בעלי הון). היקף דומה של ארגונים (23%) דיווח על עליה בתמיכה ממקור זה, וכשליש (32%) דיווחו שלא היה שינוי בתמיכה מהפילנתרופיה הישראלית. יש לשער שחלק מהקרנות הפילנתרופיות והתורמים בישראל הסיטו חלק מהתמיכות שלהם לארגונים חדשים בעקבות המלחמה. עם זאת, גם כאן ניתן לתהות על הפער בין ההתרחבות המשמעותית של פעילות הארגונים, לעומת העובדה שרק כרבע מהארגונים דיווח על עליה בתמיכה מקרנות ותורמים בעלי הון ניכר מישראל.

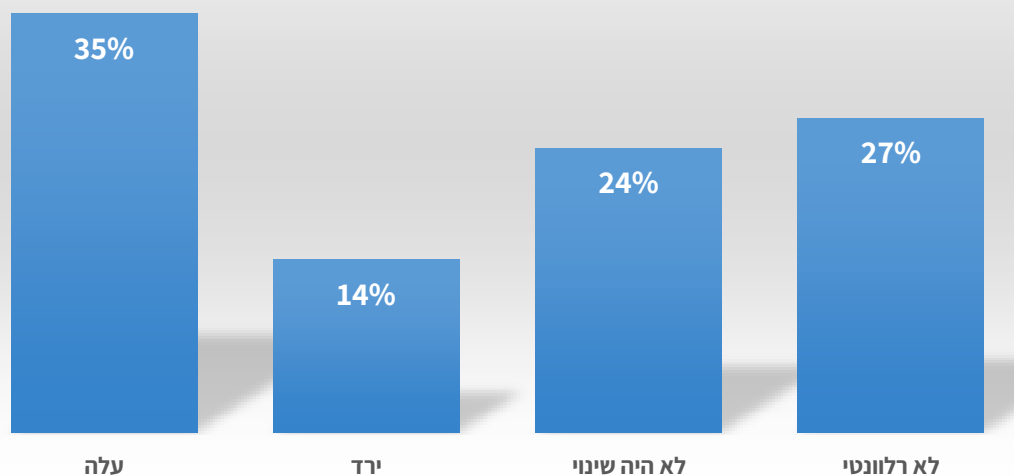
היקף התמיכה מקרנות פילנתרופיות ותורמים בעלי הון מישראל

■ עלה ■ ירד ■ לא היה שינוי ■ לא רלוונטי

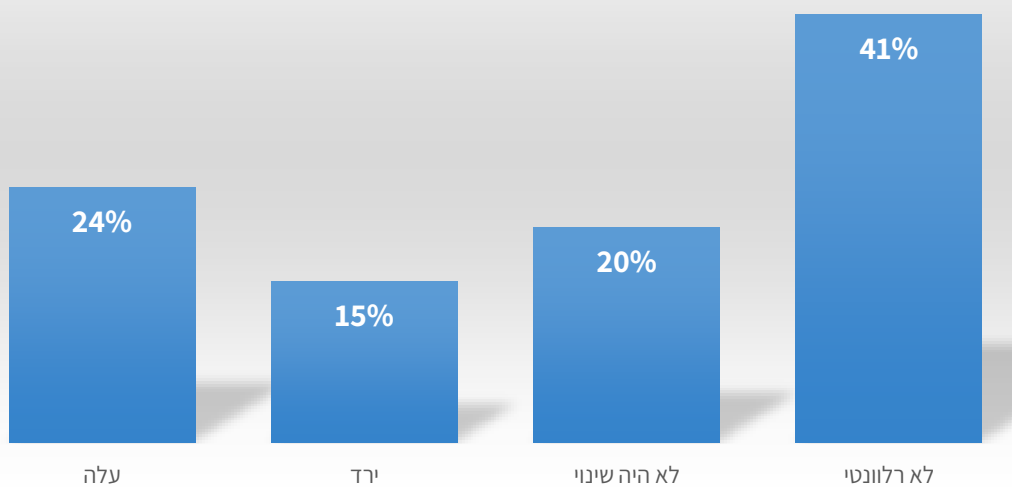
35% מהארגונים דיווחו על עליה בתמיכה מקרנות פילנתרופיות ותורמים בעלי הון מחו"ל. 24% דיווחו על ירידה בתמיכה ממקור זה, ועבור 24% לא היה שינוי בהיקף התמיכה. מעניין לראות שמספר הארגונים שדיווחו על עליה בתמיכה מהפילנתרופיה בחו"ל בעקבות המלחמה, היה גבוה יותר מאשר מספר הארגונים שדיווחו על עליה בתמיכה שהתקבלה מקרנות ותורמים בישראל במלחמה. בהקשר זה, נדמה כי הארגונים החברתיים הצליחו להרחיב את מעגלי התמיכה שלהם באמצעות פניה לקרנות ולתורמים בחו"ל.

היקף התמיכה מקרנות פילנתרופיות ותורמים בעלי הון מחו"ל

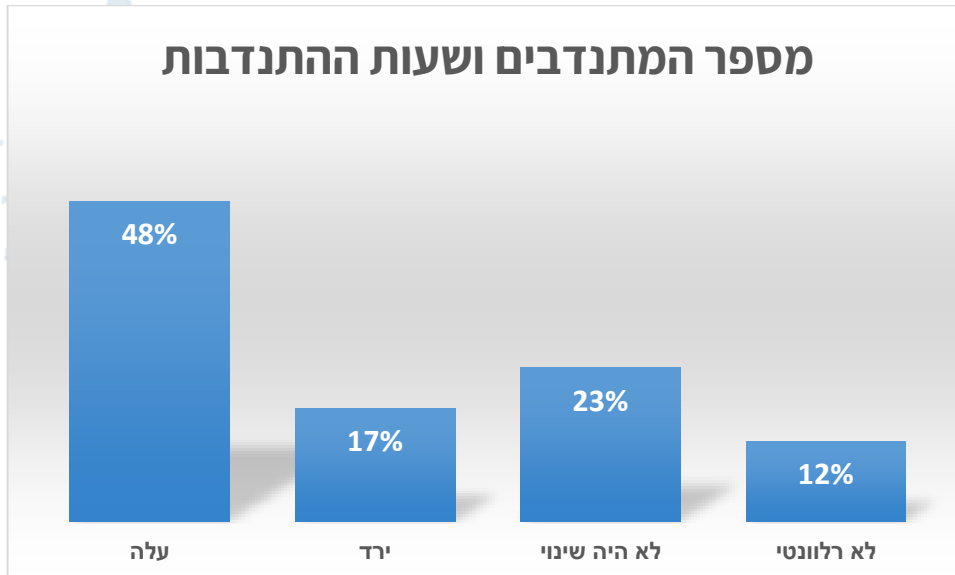
אחד מהמאפיינים הבולטים של התמיכה האזרחית בתקופת המלחמה הוא תמיכה במטרות חברתיות הנוגעות למלחמה באמצעות קמפיינים של גיוס כספים מהקהל הרחב. קמפיינים כאלה נערכו באמצעות מבצעי התרמה לקהל הרחב באמצעי התקשורת, קמפיינים דיגיטליים של גיוס המונים ומאות קמפיינים באפליקציות ובאתרי אינטרנט ייעודיים. בסקר, כרבע מהארגונים (24%) דיווחו על עליה בתמיכה ממקור זה. עבור 15% חלה ירידה בגיוס הכספים מהציבור בעקבות המלחמה. גם כאן, נדמה כי חלק מהארגונים החברתיים הצליחו להרחיב את מעגלי התמיכה שלהם באמצעות פניה למימון המונים מהציבור הרחב.

היקף התמיכה מקמפיינים של גיוס כספים מהקהל הרחב (מבצעי התרמה, גיוס המונים)

מתנדבים הם משאב משמעותי של ארגונים חברתיים, במיוחד בעיתות חירום בהן נדרשת פעילות משתנה ומהירה. במהלך המלחמה נרשמה התגייסות נרחבת של מתנדבים למשימות רבות ושונות ברחבי הארץ. התגייסות זו באה לידי ביטוי גם בסקר. כחצי מהארגונים (48%) דיווחו על עליה במספר המתנדבים ובהיקף שעות ההתנדבות בארגון מתחילת המלחמה. 17% דיווחו על ירידה במספר המתנדבים. יש לשער שירידה זו קשורה לכך שחלק ניכר מההתנדבות התבצע במסגרת יוזמות אזרחיות בלתי מאוגדות. ניתן לשער גם שחלק מתנדבים אשר מתנדבים בשגרה לא יכלו להתנדב במלחמה מסיבות שונות. גם כאן, חשוב לזכור שמתנדבים אינם משאב בלתי מתכלה. ניתן להניח ששיעורי ההתנדבות הגבוהים בתחילת המלחמה ירדו עם הכניסה לשגרת מלחמה ולאור השחיקה של מתנדבים העוסקים בפעילות מאומצת בחירום לאורך זמן.

מספר המתנדבים ושעות ההתנדבות

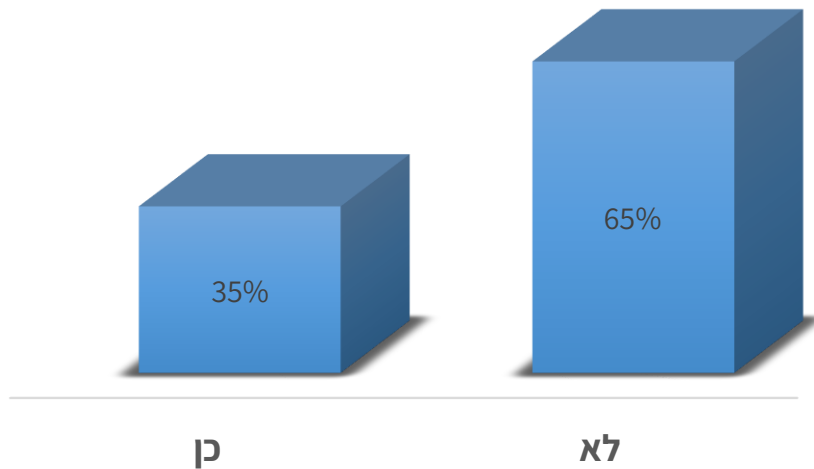
רק 35% מהארגונים דיווחו כי ביקשו סיוע ממשלתי בתקופת המלחמה. 65% מהארגונים לא פנו לקבלת סיוע ממשלתי במסלולי הסיוע השונים. נמצא קשר סטטיסטי חיובי ומובהק בין היקף יוזמה והקמה של שירותים חדשים במלחמה לבין בקשת סיוע ממשלתי. כלומר, ארגונים שהקימו שירותים חדשים במידה רבה יותר, נטו יותר לפנות לסיוע ממשלתי. קשר דומה נמצא גם בין ארגונים שעבדו בשיתוף פעולה עם הממשלה במידה רבה יותר בתקופת המלחמה, לבין פניה לסיוע ממשלתי. השערה סבירה לעניין זה, שאם לא ביססת התקשרות טרם המלחמה עם הממשלה אין לך סיכוי של ממש להקים התקשרות חדשה. חוסר הגמישות בהתקשרות חוסם למעשה התקשרויות חדשות ולכן אפילו לא מנסים כל שכן שלא יצליחו. רוב הארגונים החברתיים במלחמה אשר פנו לבקשת סיוע ממשלתי (84%), ביקשו סיוע באמצעות מבחן התמיכה לעמותות; 18% במסלול התמיכה בתכנית הכלכלית לעסקים ו-8% במסלול מס רכוש גיאוגרפי מכוח 7-0 או 20-7. קצת מעל 400 ארגונים הגישו בקשת סיוע למבחן התמיכה וכ-350 ארגונים קיבלו מענק משתנה.

ראוי לציין כי בסקר שערכנו בקרב ארגונים חברתיים כשנתיים מפרוץ משבר הקורונה בישראל⁹, עלה כי 80% מהארגונים שנסקרו לא הגישו בקשות למסלולי הסיוע הממשלתיים הייעודיים במשבר הקורונה ולאחריו. יתר על כן, מתוך הארגונים שהגישו בקשות לסיוע רק כ-25% דיווחו על קבלת סיוע בפועל. בעקבות המספר הנמוך יחסית של הארגונים שהגישו בקשה לסיוע ממשלתי בשתי עיתות החירום ראוי לבחון שוב את ההגדרות לענין הזכאות להגשה, את תנאי הסף להגשה ואת אופן חלוקת התמיכות הממשלתיות בעיתות חירום. זאת, על מנת להבטיח שיותר ארגונים הזקוקים לתמיכה יוכלו להסתייע בה.

⁹ מתוך סקר של מנהיגות אזרחית והמכון לחקר החברה האזרחית והפילנתרופיה, האוניברסיטה העברית. הסקר נערך בפברואר 2022, בקרב 200 עמותות וחברות לתועלת הציבור.

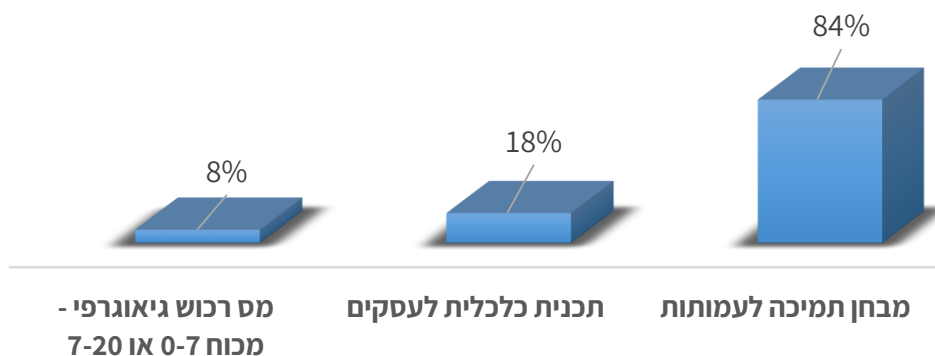
האם הארגון ביקש סיוע ממשלתי?

■ האם הארגון ביקש סיוע ממשלתי?

באילו מהמסלולים הבאים הארגון ביקש סיוע?

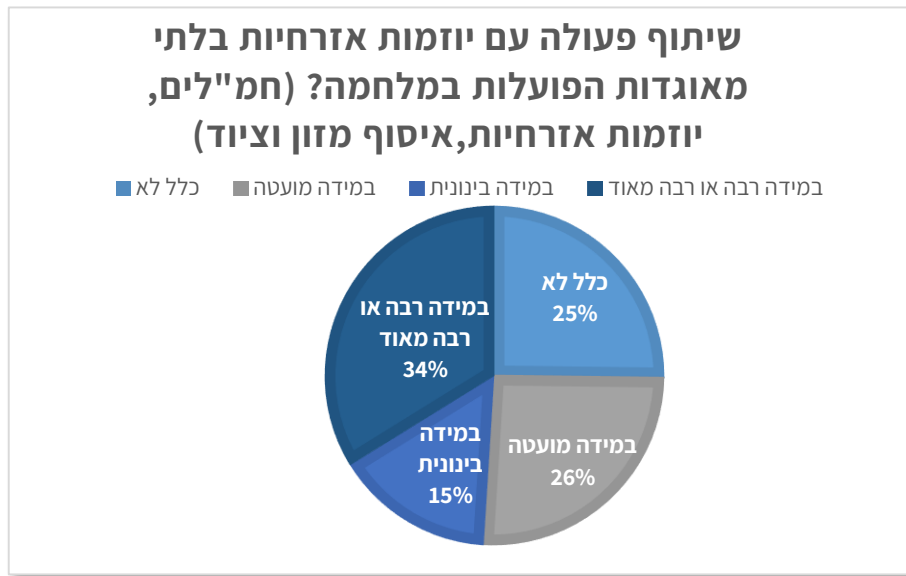
■ סידרה 1

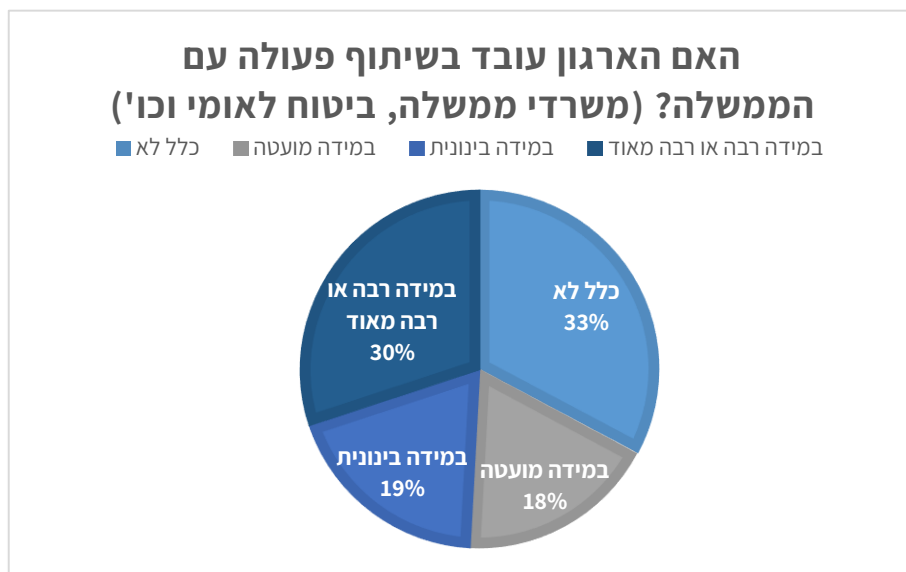
לסיכום חלק זה, ניכר כי התרחבות הפעילות של הארגונים והעלייה במספר הלקוחות, לא לוו בגידול תואם של משאבי הארגונים. מספר הארגונים שחוו עליה בתמיכה מהממשלה על זרועותיה השונות, ומקרנות ותורמים בעלי הון בישראל היה נמוך יחסית לעומת מספר הארגונים שחוו ירידה ממקורות אלה או שהתמיכה בהם נותרה ללא שינוי. ניכרה עליה מסוימת בתמיכה מקרנות ותורמים בעלי הון מחו"ל ותמיכה ממימון המונים מהציבור. עם זאת, עדיין מדובר בשיעורים נמוכים יחסית של ארגונים שנהנו מהעלייה הזו לעומת מספר העמותות שדיווחו על התרחבות הפעילות והשירותים ולעומת מספר הארגונים שדיווחו על פגיעה ביכולתם ובפעילות הארגון בזמן המלחמה.

חלק 4: שיתוף פעולה עם גורמים שונים

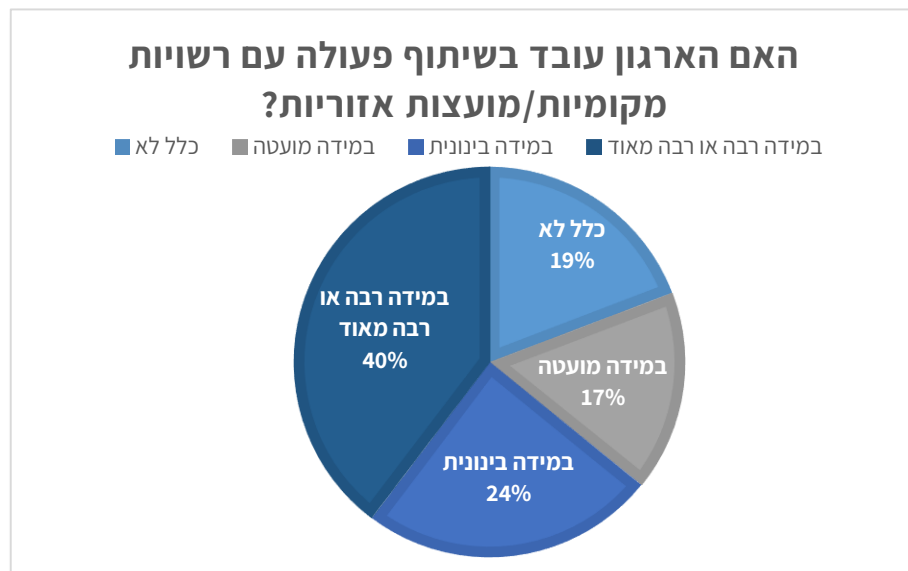
חלק נוסף בסקר התייחס לפעילות הארגונים במלחמה עם גורמים שונים. אחד מהגורמים המרכזיים שפעלו במלחמה היו יוזמות אזרחיות בלתי מאוגדות, דוגמת חמ"לים שונים, יוזמות בתחומי בריאות הנפש, איסוף מזון וציוד, ועוד. כחצי מהארגונים (49%) דיווחו על עבודה בשיתוף פעולה עם יוזמות אזרחיות בלתי מאוגדות, במידה בינונית ומעלה. כשליש (34%) דיווחו על שיתוף פעולה במידה רבה-רבה מאד. ממצא זה מעיד על מרכזיות היוזמות האזרחיות עבור פעילות הארגונים החברתיים ועל יכולת לעבוד עמן בשיתוף פעולה לקידום מטרות הארגונים ולסיוע בפעילותם.

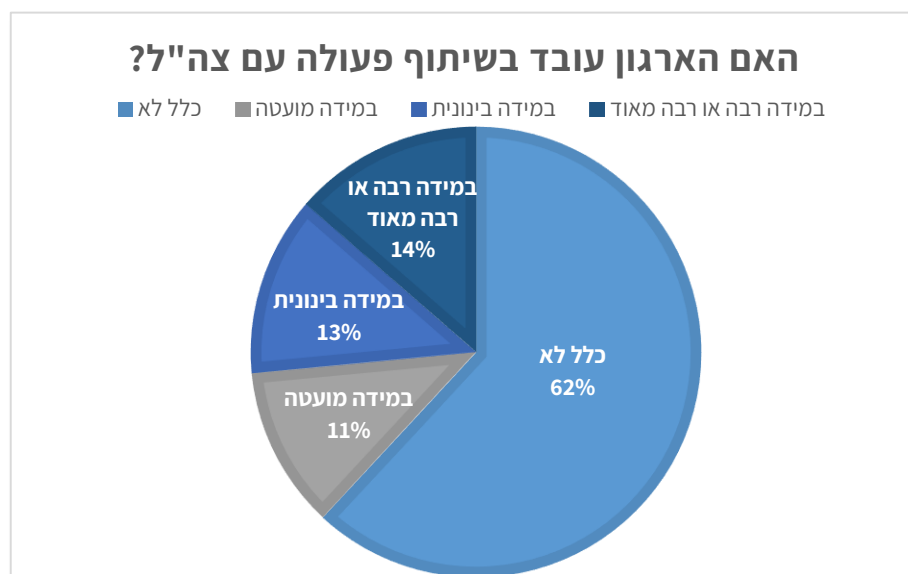
כחצי מהארגונים (49%) דיווחו על עבודה בשיתוף פעולה עם הממשלה בתקופת המלחמה ברמה בינונית ומעלה. גם כאן, כשליש (30%) דיווחו על שיתוף פעולה במידה רבה-רבה מאד. ממצא זה מעיד על חשיבות העבודה המשותפת עם הממשלה עבור הארגונים החברתיים. מעניין להיווכח שמספר הארגונים שעבדו בשיתוף פעולה עם הממשלה גבוה יותר מהארגונים שדיווחו על עליה בתמיכה מהממשלה בזמן המלחמה (10%). כלומר, עולה כי העבודה המשותפת נשענה לרוב על משאבים קיימים של הארגונים ושל הממשלה, ללא תוספת תקציבית מהממשלה.

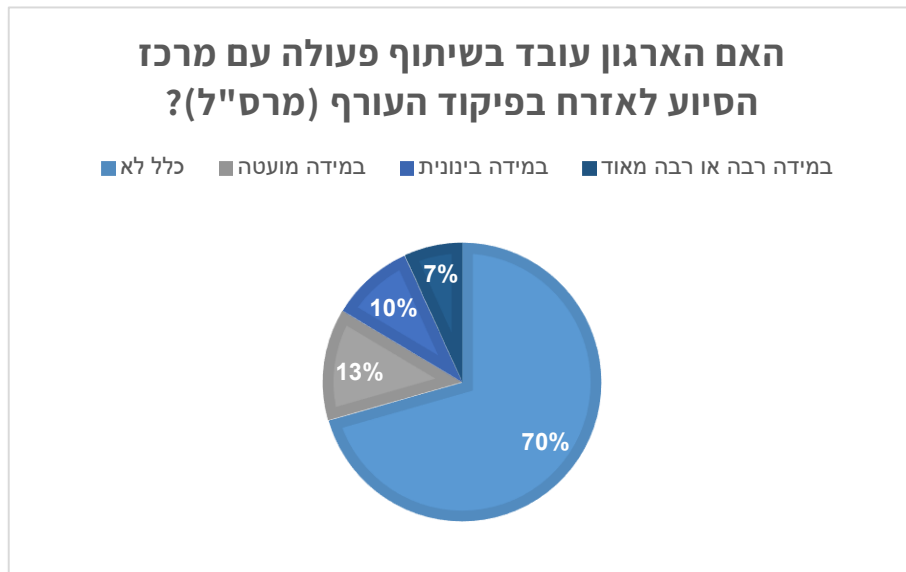
כמעט שני שלישים (64%) מהארגונים דיווחו על עבודה בשיתוף פעולה עם הרשויות המקומיות ומועצות אזוריות, ברמה בינונית ומעלה. 40% מהארגונים דיווחו על שיתוף פעולה במידה רבה-רבה מאד. הרשויות המקומיות הן ספקיות מרכזיות וחשובות של שירותים ישירים לתושביהן במצבי חירום ומלחמה. כך, מתחדד הצורך של הארגונים החברתיים לעבוד עימן בשיתוף פעולה בתקופת המלחמה. גם כאן, נראה כי העבודה המשותפת התבססה על משאבים קיימים של הארגונים ושל הרשויות, ללא תוספת תמיכה ממשלתית.

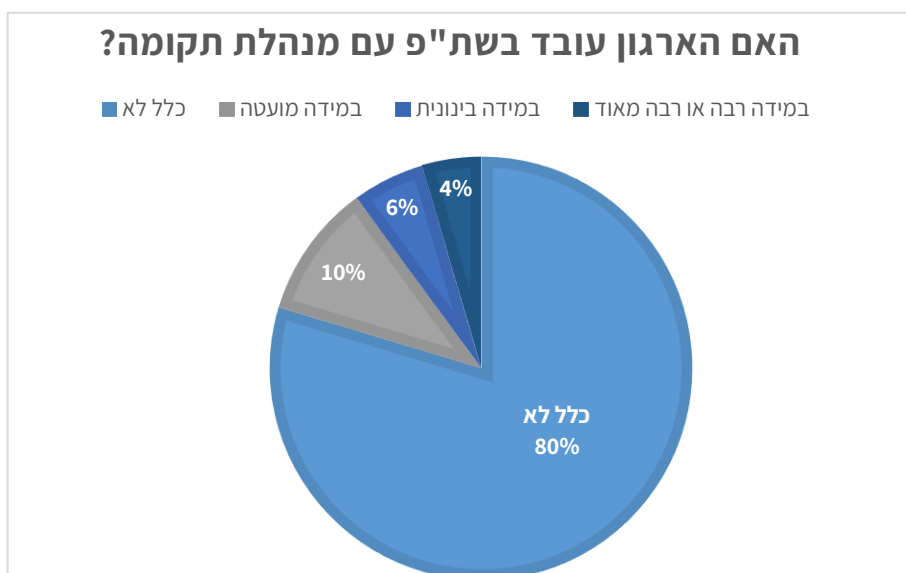
27% מהארגונים דיווחו על עבודה בשיתוף פעולה עם צה"ל, במידה בינונית ומעלה. מדובר, קודם כל, בארגונים המספקים שירותי סיוע בחירום, אך גם בארגונים המספקים סיוע בתחום בריאות הנפש, שירותי רווחה וחינוך. נדמה כי העבודה עם קהלי לקוחות של פצועים ומשפחותיהם, מפונים, נעדרים וחטופים ומשפחות משרתי מילואים, חייבה עבודה משותפת של חלק מהארגונים עם רשויות הצבא.

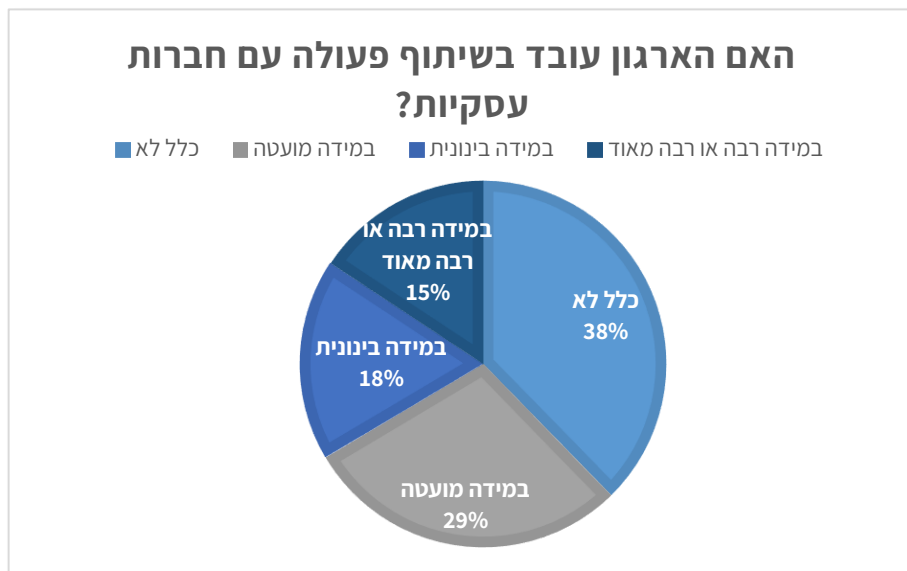
38% מהארגונים דיווחו על עבודה משותפת עם מרכז הסיוע לאזרח (מרס"ל) בפיקוד העורף. המרס"ל הינו יוזמה חשובה שהחלה במשבר הקורונה לתיאום ולעבודה משותפת בין ארגונים חברתיים, ארגוני מתנדבים, תורמים וקרנות, וארגונים עסקיים לבין משרדי ממשלה, רשויות מקומיות ואיזוריות, וצה"ל, לסיוע בחירום. במסגרת המרס"ל מועברות פניות מערכתיות לסיוע מהרשויות המקומיות, משרדי הממשלה ומפיקוד העורף. הפניות מופנות לצה"ל, למחוזות (רשויות מקומיות), משרדי ממשלה, עסקים וארגונים חברתיים. מטרת המרס"ל היא איגום ותיאום המשאבים בחברה הישראלית המיועדים לסיוע בחירום. אף כי העבודה המשותפת של הארגונים החברתיים עם המרס"ל התרחבה מתקופת הקורונה, יש לקוות שארגונים נוספים יכירו את המרס"ל ויעבדו איתו בשיתוף פעולה.

20% מהארגונים דיווחו על עבודה משותפת עם מינהלת תקומה, המינהלת האחראית מטעם ממשלת ישראל לשיקום ישובי העוטף שנפגעו במתקפת ה-7.10.2023. 10% דיווחו על עבודה משותפת במידה בינונית ומעלה. סביר להניח כי מרבית הארגונים אינם עוסקים בהכרח בשירותים הקשורים לשיקום הישובים בישובי העוטף, דבר שעשוי להסביר את המספר המצומצם יחסית של הארגונים שדיווחו על עבודה משותפת עם המינהלת. עם זאת, עצם העובדה שקיימת עבודה משותפת של מינהלת תקומה עם הארגונים החברתיים היא חשובה ויש לקוות ששיתוף הפעולה יישמר ויעמיק לצורך מאמצי שיקום הקהילות בישובי העוטף.

שליש מהארגונים (33%) דיווחו על שיתוף פעולה עם חברות עסקיות, במידה בינונית ומעלה. 29% שיתפו פעולה עם חברות עסקיות במידה מועטה. ו - 38% כלל לא שיתפו פעולה עם חברות עסקיות בזמן המלחמה. גם כאן, יש לקוות כי שיתוף הפעולה יתרחב ויעמיק על מנת לאגם משאבים ולשפר את השירותים המסופקים על ידי הארגונים החברתיים בתקופת המלחמה ולאחריה.

אירועי השבת השחורה, 7.10.2023, הובילו ליציאתם של רבים מאזרחי ישראל לפעילות יזומה, בניסיון לסייע למערכה. השבר החברתי שקדם למלחמה, הושם בצד ורבים ביקשו לקחת חלק בפעילות, תוך התגייסות מרשימה - הן צבאית והן אזרחית, הן בארץ והן בתפוצות. פעילויות אלה בוצעו על ידי ארגונים חברתיים רשומים וממוסדים (עמותות וחברות לתועלת הציבור), יוזמות והתארגנויות אזרחיות התנדבותיות, גופים פילנתרופיים ואנשים בודדים שנרתמו, בהיקף חסר תקדים, לטובת מה שנקרא "נלחמים על הבית".

הפעילויות של גופי החברה האזרחית כיסו מגוון רחב של תחומי פעילות ושל קהלי יעד. הן התאפיינו בהתארגנות מהירה וטווחי פעילות רחבים, תוך הספקת שירותים לקהלים רבים ושונים, תוך נקיטה בפעולות רבות ומגוונות. פעילויות אלו נועדו לסייע גם למי שנפגע באופן ישיר מהמתקפה, גם למפונים, לפצועי המלחמה, למשפחות החטופים; וגם לנפגעים העקיפים של המלחמה, כמו משפחות ההרוגים, הפצועים, משרתי המילואים, ואוכלוסיות מוחלשות נוספות.

הארגונים החברתיים בלטו בפעילותם בתקופת המלחמה. מאז פרוץ המלחמה ארגונים חברתיים רבים נרתמו למאמצי הסיוע במלחמה, לסיוע בשיקום האוכלוסיות והישובים שנפגעו, ובמתן סיוע לאוכלוסיות המוחלשות בחברה הישראלית בתקופת החירום של המלחמה. ממצאי הסקר מעלים כי ארגונים רבים הרחיבו את מערכי השירות עקב ביקוש גובר לשירותיהם, והרחיבו את פעילותם לתחומים שלא עסקו בהם קודם. חלקם פתחו מערכי שירות חדשים, הרחיבו את קהלי היעד שלהם ורוב גדול של הארגונים הנסקרים דיווח על עליה במספר הלקוחות מקבלי השירות.

בצד הרחבת הפעילות, שיעור נרחב מהארגונים (83%) דווחו על פגיעה ביכולת הארגון לספק שירותים למוטביו בעקבות המלחמה, שבאה לידי ביטוי בצורות שונות. למשל, 74% מהארגונים דיווחו על פגיעה בכח האדם בארגון עקב יציאת עובדים ו/או בני-זוגם למילואים אל מול הרחבת הפעילות, הארגונים דיווחו על מחסור ניכר במשאבים: רק 10% מהעמותות דיווחו על עליה בתמיכה הממשלתית, לעומת 21% שדיווחו על ירידה, ועוד 36% שדיווחו על כך שלא היה שינוי בתמיכה הממשלתית. כרבע מהארגונים חוו ירידה בתמיכה מקרנות ותורמים מישראל. אף כי 35% מהארגונים דיווחו על עליה בתמיכה מקרנות פילנתרופיות ותורמים בעלי הון מחו"ל, כרבע מהארגונים שנסקרו דיווחו על עליה בגיוס כספים מהקהל הרחב וכחצי (48%) דיווחו על עליה במספר המתנדבים ושעות ההתנדבות, יש לזכור כי מדובר במקורות תמיכה האופייניים יותר לעיתות משבר וסביר להניח שיצטמצמו עם תום המלחמה. למרות התרחבות הפעילות והפגיעות שחוו הארגונים, רק 35% מהם דיווחו כי ביקשו סיוע ממשלתי בתקופת המלחמה. 65% מהארגונים לא פנו לקבלת סיוע ממשלתי במסלולי הסיוע השונים. כך, התמונה המצטיירת היא הרחבת פעילות ניכרת עקב ריבוי הצרכים ועליית הביקוש לשירותים במלחמה, אל מול היעדר משאבים מתאימים לתמיכה בפעילות זו.

הממצאים על עבודה משותפת עם גורמים שונים מצביעים על היקפים ניכרים של שיתוף פעולה (49%) עם יוזמות אזרחיות בלתי מאוגדות, עם הממשלה (49%) ועם השלטון המקומי (64%). שיעורי שיתוף פעולה נמוכים מעט יותר נרשמו עם המרס"ל (38%), צה"ל (27%), וחברות עסקיות (33%). שיתופי פעולה לצורך תיאום, איגום משאבים, שיתוף בידע ומיומנויות מקצועיות וטיוב מערכי השירות הם כמובן חשובים מאד בזמן חירום בו נדרשת פעילות מהירה אל מול צרכים אקוטיים ודחופים. יש לקוות ששיתופי הפעולה בין הארגונים החברתיים לבין הגורמים שהוזכרו כאן יתרחבו ויעמיקו על מנת לסייע ללקוחותיהם.

82% מהארגונים שנסקרו חשו כי פעילות ארגונם מאז פרוץ המלחמה היא אפקטיבית בסיוע לחברה הישראלית במלחמה, במידה בינונית ומעלה. 60% מהארגונים חשו כי פעילות הארגון היא אפקטיבית בסיוע לחברה הישראלית במידה רבה עד רבה מאד. ניכר כי הארגונים החברתיים עצמם מצליחים לראות את תרומתם לחברה הישראלית. נתונים אלה מחדדים את הצורך בהסתכלות רחבה וממוקדת על הארגונים החברתיים בישראל ופעילותם במלחמה.

הארגונים החברתיים בישראל מספקים שירותים מקצועיים בהיקף נרחב. לאור השחיקה הטבעית בפעילות ההתנדבותית וביוזמות האזרחיות לאורך זמן, בטווח הארוך הארגונים החברתיים הממוסדים הם שחקן מרכזי בסיוע לאוכלוסייה הישראלית, גם בהקשר של סיוע לעורף בשגרת הלחימה, גם בסיוע למפונים ולמתפנים, גם בסיוע לאוכלוסיות שנפגעו במלחמה, וגם בפעילות השיקום לאוכלוסיות ויישובים שנפגעו. לכן, חשוב לשים לב לצרכי הארגונים, לפגיעות שהם חווים, ולספק מענים מתאימים כדי לאפשר להם לשמור על הרצף התפקודי ולסייע לאוכלוסיות המוחלשות להם הם מספקים שירותים חיוניים; ולתמוך בהרחבת הפעילות שלהן. בהקשר זה, ראוי לפתח מערכי תמיכה ממשלתיים ייחודיים לארגונים חברתיים שיותאמו למאפייניהם ולפעילות שלהם.

יש לזכור שהארגונים החברתיים בישראל נמצאים במצב של משבר מתמשך. החל משנת 2019 שבה חוו משבר תקציבי משמעותי עקב מערכות הבחירות התכופות; בהמשך הגיעו משבר הקורונה והמשבר החברתי והפוליטי בישראל בשנת 2023; ובאוקטובר 2023 פרצה מלחמת חרבות ברזל. לכל אחד מהמשברים הללו היו השפעות משמעותיות על פעילות הארגונים החברתיים אשר חוו קשיים כלכליים, שינויים בתמיכות הממשלתיות והפילנתרופיות, עלייה משמעותית בביקוש לשירותים, הרחבת הפעילות והשירותים, גידול במספר הלקוחות, קשיים בניהול ובתפעול עובדים ומתנדבים ועוד. על כן, חשוב לחזק את הארגונים החברתיים ואת יכולותיהם המקצועיות כדי לאפשר להם פעילות אפקטיבית במענה לצרכי האוכלוסייה האזרחית בעורף בזמן המלחמה. במצבי חירום, חשוב שהפעילות בחברה האזרחית תתבסס על יסודות ארגוניים חזקים ומקצועיים. חשוב שגורמים פילנתרופיים יתמכו בארגונים והתארגנויות מקצועיים, תוך תכנון והסתכלות ארוכי טווח על הצרכים במלחמה מתמשכת ובפעולות השיקום לאחריה. מוטב גם שהסיוע לארגונים החברתיים ימוקד בחיזוק הפעילות השוטפת של ארגונים מקצועיים קיימים ולא דווקא בהקמת פרויקטים או ארגונים חדשים. בנוסף, חשוב מאד לחזק מערכי תכלול ועבודה בין-מגזרית משותפת, על מנת לוודא שפעילות הארגונים החברתיים מספקת מענים אפקטיביים ומתואמים לצרכים הרבים והשונים של האוכלוסייה בשגרת המלחמה.

